

MONETAR SIYOSAT VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI

Ablyalimova Sevinch Aliyevna

Toshkent amaliy fanlar universiteti Iqtisodiyot fakulteti E-mail: sevinchablyalimova@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada monetar siyosatning mohiyati, uning asosiy vositalari va iqtisodiy o'sishga ko'rsatadigan ta'siri yoritib berilgan. Pul massasi, foiz stavkalari va kreditlash jarayonlari orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantirish mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekiston tajribasi va jahon amaliyotidan namunalar asosida monetar siyosatning iqtisodiy barqarorlik va o'sishga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: monetar siyosat, pul-kredit siyosati, Markaziy bank, pul massasi, foiz stavkalari, inflyatsiya, iqtisodiy o'sish, kreditlash, bandlik, makroiqtisodiy barqarorlik.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность монетарной политики, ее основные инструменты и влияние на экономический рост. Анализируются механизмы стимулирования экономической активности через денежную массу, процентные ставки и кредитование. На основе опыта Узбекистана и международной практики исследуется влияние монетарной политики на экономическую стабильность и рост.

Ключевые слова: монетарная политика, денежно-кредитная политика, Центральный банк, денежная масса, процентные ставки, инфляция, экономический рост, кредитование, занятость, макроэкономическая стабильность.

Annotation: This article explores the essence of monetary policy, its main instruments, and its impact on economic growth. The mechanisms of stimulating economic activity through money supply, interest rates, and lending are analyzed. Based on Uzbekistan's experience and international practice, the influence of monetary policy on economic stability and growth is examined.

Keywords: monetary policy, money-credit policy, central bank, money supply, interest rates, inflation, economic growth, lending, employment, macroeconomic stability.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashda monetar siyosatning roli beqiyosdir. Monetar siyosat — bu davlatning pul muomalasini, kredit tizimini va foiz stavkalarini tartibga solish orqali makroiqtisodiy barqarorlikka erishishga qaratilgan chora-tadbirlar majmuasidir. Markaziy bank tomonidan amalga oshiriladigan bunday siyosat mamlakatda inflyatsiya darajasini nazorat qilish, milliy

valyuta barqarorligini ta'minlash, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va aholi bandligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda olib borilayotgan pul-kredit siyosati ham iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biriga aylangan. Xususan, Markaziy bank tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, moliya bozorini rivojlantirish hamda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan.

Shunday qilib, monetar siyosatning iqtisodiy o'sishga ta'sirini chuqur o'rganish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada monetar siyosatning nazariy asoslari, uning iqtisodiy o'sishga ta'sir mexanizmlari, O'zbekiston tajribasi va jahon amaliyotidagi o'rni tahlil qilinadi.

Monetar siyosat tushunchasi va uning turlari

Monetar siyosatning mohiyati va maqsadlari : Monetar siyosat – bu davlatning iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatish vositalaridan biri bo'lib, pul massasi, kreditlash hajmi va foiz stavkalarini tartibga solish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishishga qaratilgan siyosatdir. Asosan, u Markaziy bank tomonidan amalga oshiriladi va mamlakatning umumiy iqtisodiy rivojlanish strategiyasining ajralmas qismi hisoblanadi.

Monetar siyosatning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat: inflyatsiya darajasini nazorat qilish, milliy valyuta barqarorligini ta'minlash , iqtisodiy o'sish sur'atlarini qo'llab-quvvatlash;

investitsion muhitni yaxshilash , ish bilan bandlik darajasini barqarorlashtirish.

Monetar siyosat vositalari: Monetar siyosat vositalari ikki asosiy turga bo'linadi.

a) To'g'ridan-to'g'ri vositalar: kredit limitlari belgilash; majburiy zaxiralar normasi; bank faoliyatiga bevosita ta'sir etuvchi ko'rsatmalar.

b) Bilvosita vositalar: ochiq bozor operatsiyalari; qayta moliyalash stavkasi (diskont stavkasi);

tijorat banklariga beriladigan kreditlar hajmini boshqarish. Bu vositalar yordamida Markaziy bank pul muomalasini tartibga soladi va iqtisodiy faollikka ta'sir ko'rsatadi. Monetar siyosatning turlari

Monetar siyosatning ikki asosiy turi mavjud:

Qattiq monetar siyosat (restrictive policy) – inflyatsiya yuqori bo'lganda qo'llaniladi. Uning asosiy maqsadi pul massasini qisqartirish, kredit hajmini cheklash va foiz stavkalarini oshirish orqali iqtisodiy faollikni biroz pasaytirishdir.

Yumshoq monetar siyosat (expansionary policy) – iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish maqsadida amalga oshiriladi. Bu siyosat pul massasini ko'paytirish, foiz stavkalarini pasaytirish va kreditlash hajmini kengaytirish orqali iqtisodiy faollikni kuchaytiradi.

Monetar siyosatning iqtisodiy o'sishga ta'sir mexanizmlari

Pul massasi va foiz stavkalari orqali iqtisodiy faollikka ta'siri: Pul massasi iqtisodiyotda eng muhim omillardan biridir. Agar pul muomalasida yetarlicha mablag' bo'lsa, ishlab chiqarish, iste'mol va investitsiya jarayonlari jonlanadi. Aksincha, pul yetishmovchiligi iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtiradi. Foiz stavkalari esa iqtisodiyotning "narxi" hisoblanadi. Agar Markaziy bank foiz stavkalarini pasaytirse, bank kreditlari arzonlashadi va tadbirkorlik faoliyati kengayadi. Aksincha, foiz stavkalarining oshirilishi kreditlashni qimmatlashtiradi va iqtisodiy faollik pasayadi.

Kreditlash hajmining investitsiyalar va ishlab chiqarishga ta'siri monetar siyosat orqali kreditlash hajmi tartibga solinadi.

Keng qamrovli kreditlash: yangi korxonalar tashkil etilishiga, mavjud ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirishga, innovatsion loyihalarni moliyalashtirishga, kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Natijada iqtisodiy o'sish sur'atlari tezlashadi, bandlik ortadi va aholi daromadlari oshadi.

Inflyatsiya va ish bilan bandlik darajasiga ta'siri: monetar siyosat inflyatsiyani jilovlashda asosiy vositalardan biridir. Agar pul massasi ortiqcha bo'lsa, inflyatsiya tezlashadi, bu esa aholining xarid qobiliyatini pasaytiradi. Shunday vaziyatlarda qattiq monetar siyosat qo'llanilib, ortiqcha pul muomaladan chiqariladi.

Boshqa tomondan yumshoq monetar siyosat orqali iqtisodiyotda yangi ish o'rinlari yaratiladi va bandlik darajasi oshiriladi. Shu sababli Markaziy bank doimo inflyatsiya va bandlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga intiladi.

O'zbekiston iqtisodiyotida monetar siyosatning ahamiyati

O'zbekiston Respublikasida monetar siyosatni amalga oshirish vakolati Markaziy bank zimmasiga yuklangan. Markaziy bank pul-kredit tizimini tartibga solish, milliy valyuta – so'mning barqarorligini ta'minlash va inflyatsiya darajasini nazorat qilish orqali iqtisodiy o'sishga ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, u foiz stavkalari, majburiy zaxiralar me'yori va ochiq bozor operatsiyalari orqali tijorat banklari faoliyatini muvofiqlashtiradi.

Shuningdek, monetar siyosat investitsion muhitni yaxshilash va xorijiy kapital oqimini jalb etishda ham muhim o'rin tutmoqda. Shu bois, O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish strategiyasida monetar siyosat ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Jahon tajribasi va qiyosiy tahlil

Dunyoda monetar siyosat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita sifatida keng qo'llaniladi. Rivojlangan davlatlarda, masalan AQSh va Yevropa mamlakatlarida, monetar siyosat inflyatsiyani nazorat qilish va investitsion muhitni qo'llab-quvvatlashga

qaratilgan. Bu davlatlarda Markaziy banklar foiz stavkalarini o'zgartirish orqali iqtisodiy jarayonlarga samarali ta'sir ko'rsatib kelmoqda.

Rivojlanayotgan davlatlarda esa monetar siyosatning asosiy vazifasi milliy valyutaning barqarorligini saqlash va inflyatsiyani jilovlashdan iboratdir. Ko'plab mamlakatlar, jumladan, Turkiya, Qozog'iston va Rossiya tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, pul-kredit siyosatini oqilona olib borish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradi.

O'zbekiston uchun ham xalqaro tajriba muhim ahamiyatga ega bo'lib, u milliy monetar siyosatni takomillashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda foydali bo'lishi mumkin.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, monetar siyosat har qanday mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Pul massasi, foiz stavkalari va kreditlash hajmini tartibga solish orqali ishlab chiqarish hajmi, investitsiyalar, bandlik darajasi va aholining turmush darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatish mumkin. O'zbekiston tajribasi ham shuni ko'rsatmoqdaki, Markaziy bank tomonidan olib borilayotgan pul-kredit siyosati milliy valyuta barqarorligini mustahkamlash, inflyatsiyani jilovlash va iqtisodiy o'sish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishda muhim o'rin tutmoqda. Jahon tajribasidan ko'rinib turibdiki, monetar siyosatni samarali qo'llash nafaqat iqtisodiy o'sish, balki xalqaro moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda ham hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, O'zbekiston uchun ham monetar siyosatni ilmiy asoslangan holda takomillashtirish, zamonaviy xalqaro tajribalarni inobatga olish va milliy iqtisodiy sharoitlarga moslashtirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

